

middelalder-arkæologi har hvert land i en vis udstrækning stadig sit eget præg. »The Archaeology of Medieval England« giver et fortrinligt indblik i udforskningen af Englands umådeligt rige og varierede arkæologiske kilder. Afslutningsvis skal desuden bemærkes, at mange af de behandlede problemstillinger og resultater er umiddelbart relevante også for andre geografiske områder, heriblandt Danmark.

Elsø Roesdahl

ERLAND HJÄRNE: Land och ledung. Ur Erland Hjärnes historiska författarskap utgivet av GÖSTA ÅQVIST. Bd. I-II. Rättshistoriskt bibliotek Bd.31-32. Stockholm, A. B. Nordiska bokhandeln, 1979-81. 381 + 402 s.

Dette århundredes svenske forskning i ledingens historie har gennemgået en national særudvikling, hvor ejendommelige metoder er blevet opretholdt, som har ført til resultater, der er svært fattelige for andre. Som udgangspunkt kan man betragte en artikel af Sven Tunberg: *Till Svearikets äldsta historia* (Fornvännen 1920); her fremhæves det, at den svenske flådemagt har været kendt siden Tacitus's beskrivelse, og det hævdes, at hovedlinierne i ledingens mere end tusindårige udvikling frem til landskabslovenes nedskrivning omkring år 1300 burde kunne fremgå af en omhyggelig granskning i disse sene tekster. Tunbergs elev, Gerhard Hafström, har i sin disputats *Ledung och marklandsindelning* (1949) og i en artikel i *Historiska studier tillägnade Nils Ahnlund* (1949) virkeliggjort hans program – og er så siden blevet efterfulgt af Carl Axel Ekbohm: *Viennetionde och hundaresindelning* (1974) (anmeldt i dette tidsskrift bd. 81, p. 306). Den første til at tage handsken op efter Tunberg var imidlertid Erland Hjærne, som i 1928 udarbejdede et tusind sider stort manuskript om ledingen og dermed beslægtede emner, da han søgte professorat i Uppsala. Efter at være blevet professor fik Hjærne ikke tid til at udgive manuskriptet, der kun blev kendt gennem referater og mindre uddrag. Først som pensioneret beskæftigede han sig atter med manuskriptbunken, ønskede endnu i 1955 at se den udgivet, men kom i sine sidste år frem til sin død i 1969 i stadig dybere tvivl om teksternes videnskabelige værdi. Gösta Åqvist og Rättshistoriskt bibliotek har dog ment at tjene Hjærnes minde ved at optrykke de syv afhandlinger posthumt under den fælles titel *Land och ledung I-II* (1979-81). Til indledning giver Gösta Hasselberg en biografi med oplysninger om manuskripterne tilblivelse og om Hjærnes øvrige forfatterskab.

Hjærnes hovedtese om den svenske leding er, at hver upplandsk ættebygd (som senere skulle kaldes »hundare«) oprindeligt har været tredelt og har udrustet tre ledingsskibe; da der kun har været tolv havner i hver »treding«, har den alleroprindeligt blot udrustet et lille tolvårrers fartøj. Senere skal dog hver treding have bestået af to »tolfter« og skal have stillet 2 × 12 mand på et fireogtyve-årrers skib. På dette stadium skal kystegnene mod Østersøen efter at være dukket op af havet være blevet så tæt bebyggede, at de bygder, der lå nærmest kysten, kunne udskille endnu et »skibslag«, hvorved de nydannede kystnære skibslag kom til at udgøre området »Roden« (en tanke overtaget fra Sven Tunberg). Fireogtyve-årrers-skibet har for Hjærne haft dybtgående betydning i hele Skandinavien. Ligesom Guterlovens og den norske Bjarkeyarrets handelsskib skal dette tidlige ledingsfartøj have været delt i fire store rum, hvert ledet af en »redemand«. Efter

et andet system skal skibet også have været delt i fire »vagthold«, som genfindes i den danske vederlovs »worthæld«. De fireogtyve mand skal også have været delt i to »sveiter« eller »tylfter«, der genfindes i sene norske lovregler for »forn vistatake«, i birkebenernes regler for deling af krigsbytte og i upplandske sognenavne og »tolftkirker«. Mens Rodens skibslag skal være vedblevet med at udruste de gamle fireogtyveårersskibe, skal man ellers i Norden være gået over til at stille fyrre-årers skibe med hundrede mands besætning. I Svealand skal hver af de gamle ættebygder først have stillet eet skib og deraf have fået betegnelsen »hundare«. På dette stadium skal hundaret være blevet delt i fjerdinge (da også det nye, større ledings-skib skal have været firedelt). Siden skal hundaret være gået over til at stille to skibe, og til sidst har Upplandsloven krævet fire skibe af hvert hundare.

Sammenføring af materiale fra vidt spredte tider, steder og kildetyper er Hjärnes gennemgående metode. Hans store kildekundskab er imponerende. Problemerne opstår omkring hans slutningsregler, skønt mange af hans uventede paralleller ikke kan undgå at fascinere. Bedst kommer Hjärnes metode til sin ret i den store afhandling om Tokkeboden og dens paralleller i svenske og norske love; materialet er i begge lande så fyldigt, at sammenføringen bliver meningsfuld. I andre afhandlinger er de enkelte kildesteder så fragmentariske og svært tolkelige og de fremdragne paralleller så fjerne i tid, sted og emne, at argumentationen får præg af særdeles slet underbyggede gætterier.

Værst går det til, når Tacitus's fjorten linier lange beskrivelse af Suionerne udvides af Hjärne med en hel novelle om »ravridderen«. Beretningen om Suionerne kunne nemlig *måske* stamme fra en *eventuel* brevveksling mellem Tacitus og en romersk ridder, der i følge Plinius blev udsendt af Nero for at købe rav; ravridderen kunne *muligvis* tænkes at være kommet til Østersøen ved Weichsels munding og derfra (*sandsynligvis* langs syd- og østkysten over Finland og Ålandsskærgården) være nået frem til Suionernes hjemland, som allerede da *tænkeligt* kunne have ligget ved Mälaren, og som det er *rimeligt* at tro, han er søgt til på grund af sine handelsinteresser, hvorfor han *højest sandsynligt* skulle være ankommet, mens alle Suioner var afvæbnet af kongen på grund af et marked; da ravridderen *sikkert* er ankommet på svenske skibe af Nydam-type (med rigtige årer fæstnet i håer og havner) og ikke på padlede både af den ældre Hjortspring-type, bliver han ældste kilde til sveernes berømmelige leding!

De yngre kilder anvendes retrospektivt, som når sene norske love for handels-skibe formodes at indeholde relikter fra oprindelige svenske bestemmelser om ledings-skibe, eller når Gustav Vasas jordebøger tvinges til at beskrive forhold i tidlig jernalder. Som eksempel kan tages Hjärnes behandling af det upplandske hundare Trögd. I bestemmelser fra det fjortende århundrede er Trögd og navnlig dets skove inddelt i tredinger og tredingerne atter i et helt ukendt antal »tolfter« (Hjärne gætter på to). I Gustav Vasas jordebøger har tredingerne i Trögd henholdsvis 12–13, 11 og 9 havner. Uden at tage hensyn til, at der i det 16. århundrede var privilegeret jord i Trögd, slutter Hjärne, at der oprindeligt har været tolv havner i hver treding, og han gætter, at disse tredinger har udrustet skibe og allerførst har stillet små tolv-årers fartøjer (vel før Nydam-skibet med dets tredive årefæster?). Ved dernæst vilkårligt at lade hver havne udruste to årer, når Hjärne frem til sit fireogtyve-årers ledings-skib. Hans øvrige »beviser« for denne skibstype er ikke bedre.

Hjärnes metoder er de samme, som anvendes ellers i svensk ledingsforskning

fra Tunberg over Hafström til Ekbon: Når det første gæt er blevet fulgt af det andet, »då ligger det nära till hands att antaga«, at følgen er det tredje, fjerde og femte gæt. Hjärne er vel ikke værre end Tunberg og Hafström, men heller ikke væsentligt bedre. Gösta Åqvists udgave føjer ikke noget nyt til billedet af Erland Hjärne som videnskabsmand. Rent historiografisk må udgivelsen af manuskripterne dog hilses velkommen: Den forsker, der ud fra de udgivne referater og fragmenter måtte svæve i den vildfarelse, at grundteksten selv indeholdt solide, detaljerede argumenter for, hvad der hidtil kun var publiceret som påstande, kan her få syn for sagn. I øvrigt er det på tide, at svenske ledingsforskere besinder sig og anvender de metoder på ledingen, der har givet svensk historieskrivning dens velfortjente høje ry for logisk stringens og kildekritik.

Rikke Malmros

CARL AXEL EKBOM: Attungtal och mantal. Studier i svensk jordtaxering. Rätthistoriskt bibliotek Bd. 24. Stockholm, A.-B. Nordiska bokhandeln. 132 sider.

I dette værk sammenføres i tabelform de svenske »mantal« fra begyndelsen af det 19. århundrede herreds- og landskabsvis med de af forfatteren antagne jordmål fra 1000-tallet, og i et par ekskursor kastes særegne lys over ledingen i Skåne og Halland. Bogen bygger på forfatterens tidligere værker: *Viennetionde och hundaresindelning* (1974) og *Ledung och tidig jordtaxering i Danmark* (1979) (anmeldt i dette tidsskrift bd. 81, p. 306) og er som sit grundlag uden videnskabelig værdi.

Rikke Malmros

NYERE TID

PEDER HANSEN RESEN: Atlas Danicus VI, A: Aalborg Stift. udg. af THOMAS W. LASSEN i dansk oversættelse ved ERIK BØEGH. Sæby Museum 1982. 96 sider + 8 foldeplancher og kort. 93 kr.

PEDER HANSEN RESEN: Atlas Danicus IV: Fyn, udg. af JACOB ISAGER i dansk oversættelse ved INGE LYNG, METTE MØLVIG, ELLEN KRISTENSEN, SUSANNE LYKKE NIELSEN og JACOB ISAGER. Odense Universitetsforlag, 1984. 357 s. Ill. 164,70 kr.

Præsident (overborgmester) i København og professor ved universitetet Peder Hansen Resen (1625–85) nåede trods sine høje embeder at samle en enorm mængde informationer om Danmarks historie og topografi i 39 tykke bind. Præsten Johan Brunsmann blev sat til at forkorte og redigere dette materiale til 7 bind, der forelå trykklare i 1688. Af forskellige grunde blev trykningen dog ikke iværksat, og det hele brændte sammen med Resens samlinger i Universitetsbiblioteket i 1728.